

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยวิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย" สรุปผลได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยวิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาวรรณคดีร้อยกรองที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยวิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 6 เรื่อง จากหนังสือภาษาไทยชุดวรรณวิถีสู่ เล่ม 1 และเล่ม 2 หนังสือภาษาไทยชุดภาษาพิชารณ เล่ม 1 และเล่ม 2
2. ศึกษารวบรวมความรู้เกี่ยวกับภาพพจน์จากหนังสือ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาสร้างประเด็นในการวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีที่คัดเลือกไว้
3. นำประเด็นที่จะใช้วิเคราะห์ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบแก้ไข
4. ปรับปรุงแก้ไขประเด็นที่จะใช้ในการวิเคราะห์ตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ
5. นำประเด็นดังกล่าวมาวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยวิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่คัดเลือกไว้ ประเด็นที่ใช้ในการวิเคราะห์มีดังนี้

- 1) การใช้อุปมา
- 2) การใช้อุปลักษณะ
- 3) การใช้บุคลาธิษฐาน
- 4) การใช้สัญลักษณ์
- 5) การกล่าวถึงความขัดแย้งคู่ขนานกัน
- 6) การกล่าวเกินจริง
- 7) การกล่าวเหาะความ
- 8) การใช้ข้อหาหรือโทษ
- 9) การกล่าวเหยียดกล่าวประชด

- 10) การใช้คำถาม
- 11) การเขียนเสียง
- 12) การเล่นเสียง
- 13) การเล่นคำ
- 14) การใช้คำซ้ำ
- 15) การใช้คำที่มีรสความ

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย วิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดี เรื่องอิเหนา ตอนกองทัพท้าวพะหนังกุหนิงตีเมือง ค้านคานา ปรากฏว่ามีการใช้คำที่มีรสความมากที่สุด รองลงไปเป็นการใช้คำซ้ำ การใช้ อุปมา และการเขียนเสียง ภาพพจน์อื่นนอกจากที่กล่าวมาแล้วไม่มีปรากฏเลย
2. การใช้ภาพพจน์ในนิราศพระบาทปรากฏว่ากวีใช้คำที่มีรสความมากที่สุด รอง ลงไปเป็นการใช้อุปมา และการเล่นคำ ตามลำดับ
3. การใช้ภาพพจน์ในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร (กุมารบรรพ) ปรากฏว่า กวีใช้การอุปมามากที่สุด รองลงไปเป็นการใช้สัญลักษณ์ การเขียนเสียง และการใช้คำซ้ำ
4. การใช้ภาพพจน์ในภาพยี่เห่เรือของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร ปรากฏว่ากวีทรงใช้ คำที่มีรสความมากที่สุด รองลงไปเป็นการใช้อุปมา
5. การใช้ภาพพจน์ในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มหาราช ปรากฏว่ามีการใช้ อุปมามากที่สุด รองลงไปเป็นการใช้คำถาม ภาพพจน์อื่นๆมีใช้น้อย
6. การใช้ภาพพจน์ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนแผนลู่แก้อโศก ปรากฏว่า กวีใช้คำที่มีรสความมากที่สุด รองลงไปเป็นการใช้อุปมา และการใช้คำถาม ตามลำดับ
7. การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีที่นำมาวิเคราะห์ทั้ง 6 เรื่อง ปรากฏว่าการใช้ คำที่มีรสความเป็นภาพพจน์ที่กวีนิยมใช้มากที่สุด รองลงไปคือการใช้อุปมา ภาพพจน์อื่นๆมีใช้ น้อย และที่ใช้น้อยที่สุด คือ การกล่าวถึงความซัดแย้งคู่ขนานกัน และการกล่าวเข้ยกกล่าว ประชก

การอภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย วิชาบังคับ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 6 เรื่อง คือ อิเหนา ตอน กองทัพท้าวละหมัง กุหนิงตีเมืองคันทาหา นิราศพระบาท มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร และกัณฑ์มหาราช ภาพพจน์ที่เรื่อเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ และเสภาขุนช้างขุนแผน ตอน ขุนแผนลู่แกโทษ ปรากฏว่า ภาพพจน์ที่กวีใช้มากที่สุด คือ การใช้คำที่มีรสความ ซึ่งผู้วิจัยแยกพิจารณาเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การใช้คำที่เป็นภาษาเฉพาะของกวี จากการวิเคราะห์ปรากฏว่ากวีจะเลือกสรรคำมาใช้เฉพาะเพื่อเรียกหญิงที่ตนรัก หรือกล่าวถึงตัวละครในเรื่อง ซึ่งการใช้คำดังกล่าว นอกจากจะแสดงถึงความรู้สึกของกวีแล้วยังทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ เกิดความรู้สึก และไม่ต้องอ่านคำเรียกที่ซ้ำซาก เพราะกวีจะพยายามเลือกใช้คำเรียกที่แตกต่างกันออกไป การใช้ภาษาเฉพาะของกวีเมื่อกล่าวถึงหญิงที่ตนรักนั้นปรากฏว่ากวีจะใช้คำที่ให้ความรู้สึกถึงความงามหรือคุณความดีของนาง ความรักใคร่ผูกพัน ความเอ็นดู ที่กวีมีต่อนาง ส่วนคำเรียกพระมหากษัตริย์นั้นจะแสดงถึงชาติตระกูลที่สูงส่ง พระราชอำนาจที่ยิ่งใหญ่เกรียงไกร และความรู้สึกยกย่องเทิดทูน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ราว์เพช ไซยสินธุ์ (2527: 264) ที่สรุปไว้ว่า "การหลากคำ" (การใช้คำที่เป็นภาษาเฉพาะของกวี - ผู้เขียน) เป็นการใช้คำอย่างมีพลัง คือมีความหมายลึกซึ้ง ก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึก และแนะให้เห็นภาพ บุคลิก วิถี เพศ สถานภาพของบุคคลนั้นๆ คำเรียกแทนชื่อหญิงนิยมใช้คำยกย่องความงาม คุณความดี คำแสดงความรักใคร่ผูกพัน และความเป็นเจ้าของ ส่วนคำเรียกแทนกษัตริย์นั้นจะสะท้อนให้เห็นถึงกำเนิดที่ยิ่งใหญ่ เหมือนมนุษย์ เป็นผู้นำที่เก่งกล้าสามารถ และมีคุณธรรม

2. การใช้คำที่ให้ความหมายกว้างขวางออกไป จากการวิเคราะห์ปรากฏว่ากวีจะเลือกคำมาใช้โดยตั้งใจให้มีความหมายกว้างขวางหรือแตกต่างไปจากความหมายเดิม คำที่นำมาใช้นั้นโดยปกติแล้วจะใช้ไม่ได้ในการกล่าวถึงสิ่งนั้นๆ แต่เมื่อกวีนำมาใช้แล้วกลับเหมาะสม ก่อให้เกิดภาพที่เกินชัดขึ้นในใจผู้อ่านและสร้างความรู้สึก ความสะเทือนใจให้ผู้อ่านได้คิดว่าการใช้คำตามปกติ

3. การใช้คำที่ก่อให้เกิดภาพหรือความรู้สึก จากการวิเคราะห์ปรากฏว่ากวีจะเลือกใช้น้อยคำในการพรรณนาความ แต่คำที่เลือกมาใช้นี้ให้ภาพหรือความรู้สึกที่เกินชัดแก่ผู้อ่านได้ทันที เป็นการใช้คำอย่างตรงไปตรงมา ไม่คงอติบายความเพิ่มเติมหรือใช้ถาวร

เปรียบเทียบประกอบ ผู้อ่านจะเกิดความรู้สึกหรือนึกเห็นภาพใดทันทีจากคำน้อยคำที่กวีนำมาใช้โดยตรงไปตรงมานั้น

จากการวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีแต่ละเรื่องปรากฏว่าการใช้คำที่มีรสความนั้นใช้มากที่สุด ในวรรณคดีที่มีลักษณะเป็นนิทานและวรรณคดีที่แสดงความรู้สึกนึกคิดอารมณ์สะท้อนใจของกวี ได้แก่ อิเหนาตอนกองทัพท้าวกะหมังกุหนิงตีเมืองกำนาคาหาเสภาขุนช้างขุนแผนตอนขุนแผนลักแม่โทษ นิราศพระบาท และภาพย่นเรือของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ซึ่งวรรณคดีดังกล่าวนี้กวีมุ่งที่จะเล่าเรื่องราวหรือแสดงอารมณ์สะท้อนใจออกมาสู่ผู้อ่านเป็นสำคัญ การเลือกสรรคำมาใช้จึงเป็นคำง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน แต่ให้มีความไพเราะ สละสลวย เพื่อให้ผู้อ่านเพลิดเพลินไปกับลีลาการใช้คำดังกล่าว เกิดอารมณ์สะท้อนใจและคล้อยตามความรู้สึกนึกคิดของกวีในที่สุด การใช้คำที่มีรสความจึงเหมาะสมอย่างยิ่งกับวรรณคดีในลักษณะนี้

ภาพพจน์ที่ใช้มากที่สุดรองลงไป คือ การใช้อุปมา ซึ่งปรากฏว่ากวีใช้การอุปมาเพื่อเปรียบเทียบของสองสิ่งหรือการกระทำสองอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยสิ่งของหรือการกระทำอย่างหนึ่งนั้นผู้อ่านรู้จักอยู่ก่อนแล้วกวีนำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่ต้องการกล่าวถึง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจสิ่งนั้นได้ทันที เกิดความรู้สึกและนึกเห็นภาพใดอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นงลักษณ์ แซ่มโซติ (2521: 80) ที่สรุปว่าภาพพจน์ชนิดอุปมาอุปไมยช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักสิ่งที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน ตัวอย่างคำที่เคยรู้จักเป็นเครื่องเชื่อมโยงความคิด หรือเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพสิ่งที่กล่าวถึงอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง และจากการวิเคราะห์วรรณคดีแต่ละเรื่องปรากฏว่าการใช้อุปมามีมากที่สุด ในวรรณคดีเรื่องมหาเวสสันดรชาดกทั้งสองกัณฑ์ จึงกล่าวได้ว่าเนื่องจากเนื้อหาของวรรณคดีเรื่องนี้เป็นเรื่องราวทางพุทธศาสนา การพรรณนาความให้ผู้อ่านเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งจึงต้องอาศัยการอุปมาเปรียบเทียบให้เห็นอย่างชัดเจน ผู้อ่านจึงจะมองเห็นภาพ เกิดความเข้าใจและรู้สึกซาบซึ้งได้เป็นอย่างดี

ภาพพจน์อื่นนอกเหนือจากที่นำมากล่าวนี้ปรากฏว่ากวีใช้น้อย และที่ใช้น้อยที่สุด คือ การกล่าวถึงความขัดแย้งคู่ขนานกัน และการกล่าวแยกกล่าวประชด

การกล่าวถึงความขัดแย้งคู่ขนานกันนั้นกวีต้องนำคำที่มีความหมายตรงข้ามกันมาใช้คู่กันและคำนั้นต้องใช้อธิบายสิ่งที่เป็นไปได้ เป็นจริงได้ตามคำที่ใช้ การใช้คำในลักษณะนี้จึงต้องทบทวนวิเคราะห์อย่างมากกว่าเมื่อใช้แล้วมันเป็นจริงได้ตามนั้น และสื่อสารให้ผู้อ่าน

เข้าใจและเห็นด้วยกับการบรรยายโดยใช้คำในลักษณะนี้ การใช้ภาพพจน์แบบการกล่าวถึงความซัดเซงคู่ขนานกันจึงมีปรากฏน้อยมาก

การกล่าวแยกกล่าวประชด เป็นภาพพจน์ที่กวีใช้น้อยที่สุดเช่นเดียวกัน ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า เนื่องจากเนื้อหาของวรรณคดีที่นำมาวิเคราะห์หานั้นไม่เอื้ออำนวยให้ใช้ภาพพจน์แบบนี้ นิราศพระบาทและภาพย่นให้เรือเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรมีเนื้อเรื่องเป็นการพรรณนาความรู้สึกสะเทือนใจของกวี ไม่จำเป็นต้องใช้การกล่าวแยกกล่าวประชด ส่วนเรื่องอิเหนา มหาเวสสันดรชาดก และเสภาขุนช้างขุนแผน เป็นเนื้อเรื่องที่มีตัวละคร มีบทโต้ตอบระหว่างตัวละคร แต่ในตอนที่ถูกนำมาให้นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเรียนนั้นปรากฏว่ามีบทให้ตัวละครแสดงการเอะเขย็ย เสียชื่อเสียง ประชดประชัน กันน้อยมาก การใช้ภาพพจน์ที่เป็นการกล่าวแยกกล่าวประชดจึงปรากฏผลว่ามีใช้น้อยที่สุด

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับครู

1. ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์วิจารณ์การใช้ภาษา ส่วนโวหาร ที่ปรากฏในวรรณคดีด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้คอยชี้แนะหรือให้คำปรึกษา ไม่ควรครอบงำให้นักเรียนเชื่อตามคำบอกของครูเท่านั้น
2. ครูควรมีใจกว้างในการรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนในการวิพากษ์วิจารณ์ หากเป็นความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้องก็ควรพิจารณาหาสาเหตุที่ทำให้เข้าใจผิดไปเช่นนั้นแล้วอธิบายให้เข้าใจให้ถูกต้อง
3. ครูควรปลูกฝังให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน ให้นักเรียนอ่านหนังสือที่กว้างขวางออกไปจากที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อให้มีประสบการณ์จากการอ่าน ได้เห็นลีลาการประพันธ์หรือการแต่งที่หลากหลาย มีความคิดเห็นที่กว้างไกล และมีเหตุผล เพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์ในชั้นเรียนอีกทางหนึ่ง

ข้อเสนอแนะสำหรับนักเรียน

1. นักเรียนควรอ่านวรรณคดีด้วยความตั้งใจวิเคราะห์ ไม่อ่านเพียงให้ผ่านตาหรือเพื่อการสอบเอาคะแนนเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจและรู้สึกซาบซึ้งไปกับการใช้คำ ใช้ความ ของกวี อันจะก่อให้เกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าและหวงแหนวรรณคดีอันเป็นมรดกของชาติ

2. นักเรียนควรสร้างนิสัยให้รักการอ่าน อ่านหนังสือให้กว้างขวางขึ้น ไม่อ่านเฉพาะหนังสือที่หลักสูตรกำหนดให้เรียนเท่านั้น โดยเฉพาะวรรณคดีที่เป็นเรื่องยาวนั้น ควรอ่านตอนต้นนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหนังสือเรียนด้วย เพื่อให้เข้าใจเนื้อเรื่องโดยสมบูรณ์ ได้เห็นลีลาการใช้ภาษาในตอนที่อื่นๆด้วย และทำให้การเรียนวรรณคดีในชั้นเรียนเข้าใจได้ง่ายและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับกรมวิชาการ

ในการคัดเลือกวรรณคดีมาให้นักเรียนได้เรียนนั้นควรเลือกเรื่องที่มีเนื้อหาแตกต่างกัน และมีการใช้สำนวนโวหารหลายแบบหลายอย่าง เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาการใช้ภาษาในวรรณคดีที่มีเนื้อหาต่างแนวกันออกไป ได้รับความรู้และเข้าใจกลวิธีการใช้ภาษาของกวีหลายๆแบบ อันจะเป็นแนวทางให้เกิดความซาบซึ้งในวรรณคดีและเป็นพื้นฐานในการศึกษาวรรณคดีในการเรียนระดับสูงขึ้นไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณคดีประเภทร้อยแก้วที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยด้วย เพื่อดูว่าผู้แต่งใช้ภาพพจน์แบบใดบ้าง ใช้ได้เหมาะสม กิ่เด่นมากน้อยเพียงใด

2. ควรมีการวิเคราะห์การใช้ภาพพจน์ในวรรณกรรมปัจจุบันที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทย เพื่อดูว่าภาพพจน์ที่ใช้นั้นมีลักษณะอย่างไร สร้างภาพและความรู้สึกให้แก่ผู้อ่านได้ชัดเจนหรือไม่ อย่างไร

3. ควรมีการเปรียบเทียบการใช้ภาพพจน์ที่ปรากฏในวรรณคดีสมัยก่อนกับวรรณกรรมปัจจุบัน เพื่อดูความเปลี่ยนแปลง ความแตกต่างในการใช้ภาษาที่เป็นภาพพจน์